

ธรรมาภิบาลกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารจัดการ  
องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นไทย  
GOOD GOVERNANCE AND PUBLIC PARTICIPATION  
IN THE MANAGEMENT OF LOCAL GOVERNMENT  
ORGANIZATIONS IN THAILAND

<sup>1</sup>ธนกร ชุสุขเสริม, <sup>2</sup>พระมหาวิรุธ วิโรจน์,  
<sup>3</sup>ชนาธิป ศรีโท, <sup>4</sup>ก้องพิพัฒน์ กองคำ และ <sup>5</sup>สุจิตตรา มาลัย  
<sup>1</sup>Phrakruvinaidhorn Worachat Payutto, <sup>2</sup>Phramaha Wiruth Wirojano,  
<sup>3</sup>Chanathip Sritho, <sup>4</sup>Kongpipat Kongkham and <sup>5</sup>Suchitra Malai,

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย, ประเทศไทย  
Mahakut Wittayalai University, Thailand

<sup>5</sup>Karesy2507@gmail.com

Received July 12, 2021; Revised October 9, 2021; Accepted November 20, 2022

### บทคัดย่อ

ประเทศไทยได้นำหลักธรรมาภิบาลเข้ามาใช้หลังจากเกิดภาวะเศรษฐกิจถดถอย เกิด  
สภาวะเงินเฟ้อ เศรษฐกิจทั่วโลกตกต่ำขาดสภาพคล่อง ใน พ.ศ. 2540 จากวิกฤตเศรษฐกิจที่  
เรียกว่าพองสบู่แตกหรือต้มยำกุ้ง และสภาวะการณ์ของโลกปัจจุบันที่เปลี่ยนแปลงอันเป็นผล  
มาจากการระบาดของโรคอุบัติใหม่ (โควิด 19) ทำให้เศรษฐกิจทั่วโลกหยุดชะงักซบเซาในปี  
พ.ศ. 2540 มีแนวโน้มจะขยายวงกว้างออกไป ทำให้ประเทศต่างๆ ทั่วโลก รวมทั้งประเทศไทย

<sup>1</sup> ผู้ช่วยศาสตราจารย์.ดร. หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน

<sup>2</sup> ผู้ช่วยศาสตราจารย์.ดร. หลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน

<sup>3</sup> อาจารย์.ดร. หลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน

<sup>4</sup> อาจารย์, หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน

<sup>5</sup> ตัวแทนประกันชีวิต บริษัทเมืองไทยประกันชีวิต จำกัด (มหาชน) สาขาอุบลราชธานี

เกิดความยากลำบากในการดำเนินชีวิต อีกทั้งยังเกิดการทุจริต คอร์รัปชัน ในหน่วยงานทั้งภาครัฐและองค์กรอื่นรวมทั้งภาคเอกชน จากสถานการณ์ดังกล่าวทำให้ภาครัฐและประชาชนชาวไทยได้ตระหนักและให้ความสำคัญกับหลักธรรมาภิบาล โดยการให้หน่วยงานต่างๆ มีการกำหนดให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการตรวจสอบการทำงานของรัฐและองค์กรต่างๆ รวมทั้งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อความโปร่งใสในการบริหารภาครัฐ ภาคประชาสังคม หรือการประกอบธุรกิจของบริษัทเอกชนต่างๆ ดังนั้น หลักธรรมาภิบาลจึงถูกนำมาปรับใช้ให้เหมาะสมกับหน่วยงานนั้นๆ เพื่อให้สอดคล้องกับยุคโลกาภิวัตน์ที่เปลี่ยนแปลงตลอดเวลา

**คำสำคัญ:** ธรรมาภิบาล, การมีส่วนร่วมของประชาชน, องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นไทย

### Abstract

Thailand adopted good governance following the recession. Inflation The global economy fell into liquidity in 1997 due to an economic crisis known as the bursting bubble or tom yam Kung. And the current global situation that has changed as a result of the outbreak of the emerging disease (COVID 19) causing the global economic disruption to repeat in 1997 is likely to expand. making countries around the world, including Thailand, have difficulty living There is also corruption and corruption in government agencies and other organizations, including the private sector. From the aforementioned situation, the government and the Thai people have realized and given importance to the principles of good governance. By allowing various agencies to require people to take part in the monitoring of the work of the state and organizations. including local government organizations for transparency in public administration civil society or business operations of various private companies, therefore, the principles of good governance have been applied to suit those departments. to be in line with the ever-changing globalization.

**Keywords:** good governance, public participation, Thai local government organization

## บทนำ

วิกฤตการณ์การเงินในเอเชีย พ.ศ. 2540 หรือเรียกทั่วไปในประเทศไทยว่า “วิกฤตต้มยำกุ้ง” เป็นช่วงวิกฤตการณ์ทางการเงินซึ่งส่งผลกระทบถึงหลายประเทศในทวีปเอเชียเริ่มตั้งแต่เดือนกรกฎาคม พ.ศ.2540 ก่อให้เกิดความกลัวว่าจะเกิดการล่มสลายทางเศรษฐกิจทั่วโลกเนื่องจากการแพร่ระบาดทางการเงิน และในปัจจุบันได้เกิดสถานการณ์โรคระบาดโควิด 19 เป็นสถานการณ์ที่คล้ายกันกับปี 2540 เป็นการเกิด “วิกฤตโรคระบาด” ทำให้เศรษฐกิจทั่วโลกหยุดชะงัก เกิดสภาวะเงินเฟ้อ เศรษฐกิจทั่วโลกขาดสภาพคล่อง รวมทั้งประเทศไทยเป็นสถานการณ์ที่แต่ละประเทศต้องช่วยเหลือตัวเองในการที่จะนำพาประเทศให้ผ่านความยากลำบากไปได้ ที่สำคัญผู้นำหรือผู้บริหารต้องมีหลักธรรมาภิบาลมาปฏิบัติใช้ในการบริหารงานทั้งในระดับประเทศ ภาครัฐและภาคเอกชน หลักธรรมาภิบาลที่นำมาใช้ในองค์กรหรือหน่วยงานเกิดจากแนวคิดของ ธนาคารโลก (World Bank) และกองทุนการเงินระหว่างประเทศ (International Monetary Fund : IMF) ยื่นมือให้ความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจแก่ประเทศที่ประสบปัญหา องค์กรเหล่านี้จึงตั้งเงื่อนไขให้ประเทศเหล่านี้ต้องปรับปรุงให้เกิดธรรมาภิบาลในการบริหารงาน หรือภายในองค์กร เพื่อทำให้เกิดความโปร่งใส ยับยั้งการทุจริตคอร์รัปชันในการปฏิบัติงาน ที่เอื้อประโยชน์ให้กับพวกพ้องของตนเอง หรือบุคคลกลุ่มเดียว และการที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารงานของรัฐ จึงเป็นช่องทางหนึ่งในการเข้ามาตรวจสอบการบริหารงานของรัฐหรือว่าองค์กรของรัฐ ดังนั้น การปรับปรุงพัฒนา เปลี่ยนแปลงการบริหารงาน โดยการนำหลักธรรมาภิบาลมาใช้โดยมีการขับเคลื่อนผ่านระบบกลไกของรัฐ การขับเคลื่อนย่อมมีผลกระทบต่อองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในฐานะหน่วยงานที่มีบทบาทสำคัญหน่วยงานหนึ่ง

## แนวคิดเกี่ยวกับธรรมาภิบาลและความหมาย

ธรรมาภิบาลหรือ Good Governance เป็นแนวคิดที่ได้รับการกล่าวถึงอย่างมากในเวทีระดับโลกระดับประเทศในส่วนภูมิภาคต่าง ๆ และระดับประเทศ ในระยะแรก ๆ ธนาคารโลก (World Bank) ได้มีการกำหนดความหมายตามกรอบความคิดของการดำเนินงานที่เกี่ยวกับขอบเขตของธนาคารโลกว่าด้วย Governance and Development จึงทำให้คำว่า Governance เป็นที่เข้าใจกันว่าหมายถึงการกำหนดกลไกอำนาจของภาครัฐ

ในการบริหารทรัพยากรทั้งด้านเศรษฐกิจ และสังคมของประเทศเพื่อให้เกิดการพัฒนา ในระยะเริ่มแรก

สำนักมาตรฐานการบริหารงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (2556) . “ธรรมาภิบาล” หรือ “Good Governance” มีที่มาจากวิกฤตเศรษฐกิจต้มยำกุ้งในปี พ.ศ.2540 ส่งผลให้ประเทศในทวีปเอเชียประสบปัญหาทางเศรษฐกิจ จนต้องขอความช่วยเหลือจากธนาคารโลก (World Bank) และกองทุนการเงินระหว่างประเทศ (IMF) ซึ่งองค์กรเหล่านี้มีความเห็นว่าประเทศในทวีปเอเชียที่ประสบปัญหาทางเศรษฐกิจ เนื่องจากการขาดหลักธรรมาภิบาลในการบริหารงาน ดังนั้น เมื่อประเทศไทยขอความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจ ทำให้องค์กรเหล่านี้ตั้งเงื่อนไขต้องปรับปรุงให้เกิดธรรมาภิบาลในการบริหารงาน รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช (2560). โดยบัญญัติไว้ในหมวด 6 แนวนโยบายแห่งรัฐ มาตรา 65 ได้บัญญัติไว้ว่า “รัฐพึงจัดให้มียุทธศาสตร์ชาติเป็นเป้าหมายการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน ตามหลักธรรมาภิบาลเพื่อใช้เป็นกรอบในการจัดทำแผนต่าง ๆ ให้สอดคล้องและบูรณาการกันเพื่อให้เกิดเป็นพลังผลักดันร่วมกันไปสู่เป้าหมายดังกล่าว การจัดทำ การกำหนดเป้าหมาย ระยะเวลาที่จะบรรลุเป้าหมาย และสาระที่พึงมีในยุทธศาสตร์ชาติ ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ และวิธีการที่กฎหมายบัญญัติทั้งนี้กฎหมายดังกล่าวต้องมีบทบัญญัติเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม และการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนทุกภาคส่วนอย่างทั่วถึงด้วย ยุทธศาสตร์ชาติเมื่อได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษาแล้ว ให้ใช้บังคับได้”

พระราชญาณวิสิฐ (2548). ส่วนในทัศนะของนักวิชาการทางด้านพระพุทธศาสนา ได้ให้ความหมายของคำว่า ธรรมาภิบาลเป็นการปกครองการบริหารแบบบูรณาการ (Integration) ของหัวหน้าฝ่ายบริหาร (CEO - Chief Executive Officer) ขององค์กรต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นองค์กรของทางราชการในส่วนกลางองค์กร ปกครองส่วนท้องถิ่นก็ดี องค์กรรัฐวิสาหกิจ และองค์กรธุรกิจเอกชนก็ดี องค์กรทางศาสนา และองค์กรสาธารณะอื่น ๆ ก็ดี จะให้บังเกิดผลสำเร็จด้วยดี มีประสิทธิภาพสูงจะต้องมีหลักการบริหารที่ชื่อว่า การบริหารการปกครองที่ดี (Good Governance) ประมวลรวมย่อลงใน “หลักธรรมาภิบาล”

ปัญญา ฉายะจินดาวงศ์ และรัชณี ภูตระกูล (2549). ได้ให้ความหมายคำว่า ธรรมาภิบาล (Good Governance) หมายถึง การบริหารจัดการทรัพยากรทางเศรษฐกิจและสังคม เพื่อการพัฒนาของประเทศโดยมีการเชื่อมโยงองค์ประกอบทั้ง ๓ ส่วนของสังคม คือ ภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม และให้มีการสนับสนุนซึ่งกันและกันอย่างสร้างสรรค์ ก่อให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างเศรษฐกิจ สังคม การเมืองอย่างสมดุล ส่งผลให้สังคมดำรงอยู่

ร่วมกันอย่างสันติ ตลอดจนมีการใช้อำนาจในการพัฒนาประเทศชาติให้เป็นไปอย่างมั่นคง ยั่งยืน และมีเสถียรภาพ

ธีรยุทธ บุญมี (2541) ได้ให้ความหมายคำว่า ธรรมาภิบาล หมายถึง ความคิดธรรม รัฐเป็นการมอบอำนาจการเมือง การปกครองแบบใหม่ที่แข็งทื่อตายตัว แต่ให้ปฏิสัมพันธ์กับ ภาคประชาชนและให้มีลักษณะแยกย่อยมากขึ้น แนวคิดธรรมรัฐคือ การเป็นหุ้นส่วนกันในการบริหาร และปกครองประเทศโดยรัฐ ประชาชน และเอกชน ซึ่งกระบวนการอันนี้จะก่อให้เกิดความเป็นธรรม ความโปร่งใส ความยุติธรรม โดยเน้นการมีส่วนร่วมของคนดี ซึ่งแนวคิดนี้เกิดจากการที่ประชาชนเห็นว่าระบอบราชการล้าหลัง ทุกส่วนต้องการการปฏิรูป ต้องมีการปรับโครงสร้างราชการให้ดีขึ้นให้ประชาชนมีส่วนร่วมมากขึ้น และประชาชนต้องการให้มีการตรวจสอบโดยสื่อมวลชน และนักวิชาการ

ถวิลวดี บุรีกุล และคณะ (2545). ธรรมาภิบาลจึงเป็นเรื่องของหลักการบริหารแนวใหม่ ที่มุ่งเน้นหลักการ โดยมีใช้หลักการที่เป็นรูปแบบทฤษฎีการบริหารงาน แต่เป็นหลักการการทำงาน ซึ่งหากมีการนำมาใช้เพื่อการบริหารงานแล้ว จะ เกิดความเชื่อมั่นว่าจะนำมาซึ่งผลลัพธ์ที่ดีที่สุดคือ ความเป็นธรรม,ความสุจริต,ความมีประสิทธิภาพประสิทธิผล

จากคำกล่าวข้างต้นสรุปได้ว่า ธรรมาภิบาล หมายถึง การกำหนดกลไกอำนาจของภาครัฐในการบริหารทรัพยากรทั้งด้านเศรษฐกิจ และสังคมของประเทศเพื่อให้เกิดการพัฒนา เพราะในปัจจุบันการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมืองการปกครองเกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วตามระบบกลไกของโลกในยุคโลกาภิวัตน์ การพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม การเมืองการปกครอง จึงมีความสำคัญที่มีผลกระทบโดยตรง การพัฒนาจึงมุ่งเน้นให้ความสนใจถึงเรื่องการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม การเมืองการปกครอง และความต้องการของประชาชนเป็นหลัก ดังนั้น การบริหารจัดการที่ดีจึงเป็นเรื่องที่ทุกภาคส่วนให้ความสำคัญ มีการนำไปปฏิบัติ และยังเป็นหลักการที่นำมาใช้บริหารงานในปัจจุบันด้วยเหตุเพราะ เป็นการส่งเสริมองค์กรให้มีศักยภาพ และประสิทธิภาพ ส่งผลให้ ข้าราชการหรือพนักงานในองค์กรหรือหน่วยงานต่างทำงานอย่างมุ่งมั่น ซื่อสัตย์ สุจริต ทำให้เกิดการการพัฒนา และเจริญเติบโตขององค์กรหรือธุรกิจนั้น ๆ ที่สำคัญบุคคลภายนอกที่มีส่วนเกี่ยวข้อง เกิดความเชื่อมั่นในการบริหารงาน องค์กรหรือรัฐบาลที่บริหารงานด้วยความโปร่งใส ทำให้เกิดความเชื่อมั่นแก่นักลงทุน และได้รับความไว้วางใจในการร่วมลงทุนทำธุรกิจ ตลอดจนส่งผลดีต่อเสถียรภาพ และความเจริญก้าวหน้าของประเทศเป็นสำคัญ

## แนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารจัดการองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

บริบททางการบริหารงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ถือเป็นจุดเริ่มต้นของการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอย่างเป็น รูปธรรม แม้ว่าจะมีการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมตามหลักประชาธิปไตยทางตรงในการบริหารงานของ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผ่านกลไกการให้ประชาชนเข้าชื่อเสนอข้อบัญญัติท้องถิ่นและการลงคะแนนเสียงเพื่อถอดถอน สมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น แต่นับตั้งแต่ช่วงเวลาดังกล่าวเป็นเวลากว่าทศวรรษ กลับพบว่าประชาชนใช้สิทธิตามกลไกที่รัฐธรรมนูญได้ให้ไว้ อย่างจำกัด การที่ประชาชนมีสิทธิแต่กลับใช้สิทธิน้อยในเรื่องดังกล่าวนี้ จึงเป็นประเด็นสำคัญที่ทำให้ต้องมีการทบทวนโครงสร้างทาง กฎหมายที่ให้สิทธิประชาชนที่เป็นอยู่ปัจจุบัน

วุฒิสาร ตันไชย (2555) รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 มุ่งเน้นสาระสำคัญใน 4 แนวทางหลัก ได้แก่ 1) การคุ้มครอง ส่งเสริม และการขยายสิทธิและเสรีภาพของประชาชนอย่างเต็มที่ 2) ลดการผูกขาดอำนาจรัฐ เพิ่มอำนาจประชาชนและส่งเสริมการกระจายอำนาจ 3) การทำให้การเมืองมีความโปร่งใสและมีคุณธรรม รัฐธรรมนูญฯ ยังได้เปิดโอกาสให้ประชาชนมีสิทธิมีส่วนร่วมในการบริหารกิจการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นโดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ต้องจัดให้มีวิธีการเพื่อให้ประชาชนมีส่วนร่วม โดย มาตรา 287 วรรค 1 บัญญัติว่าประชาชนในท้องถิ่นมีสิทธิมีส่วนร่วมในการบริหารกิจการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้องจัดให้มีวิธีการที่ประชาชนมีส่วนร่วมดังกล่าวได้ด้วย ซึ่งการบัญญัติลักษณะนี้เป็นการบังคับให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้องเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วม ซึ่งก็คือ การมีส่วนร่วมตั้งแต่การกำหนดปัญหา การกำหนดการเลือก การประเมินทางเลือก การบริหารจัดการร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น การร่วมติดตามประเมินผล และร่วมรับผลประโยชน์ประการสำคัญการบัญญัติในลักษณะนี้จะเป็นการกระตุ้นให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้ริเริ่มในการสร้างกลไก ช่องทางต่างๆ เพื่อให้ประชาชนมีส่วนร่วม การเปิดพื้นที่ให้แก่ประชาชน ชุมชนและภาคประชาสังคมในการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการท้องถิ่นร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยเปิดโอกาสให้ประชาชนผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งในท้องถิ่นสามารถเข้าชื่อกันเพื่อการใช้สิทธิลงคะแนนเสียงถอดถอนสมาชิกสภาท้องถิ่น หรือคณะผู้บริหารท้องถิ่นออกจากตำแหน่งได้ การเสนอข้อบัญญัติท้องถิ่นก็เช่นเดียวกัน ประชาชนผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งก็สามารถ

เข้าซื้อกันเพื่อเสนอข้อบัญญัติท้องถิ่นได้เช่นกัน ทั้งนี้ลักษณะในการบัญญัติก็เช่นเดียวกับการบัญญัติในมาตรา 285 คือ การไม่ได้กำหนดจำนวน หรือ สัดส่วนของประชาชนไว้ในรัฐธรรมนูญฯ แต่ให้เป็นไปตามที่จะมีการบัญญัติไว้ในกฎหมายต่อไป

อรรถัย กักผล (2552). สิทธิที่เป็นหลักในการดำเนินการบริหารท้องถิ่น คือ อำนาจในการกำหนดงบประมาณ เพื่อบริหารกิจการตามอำนาจหน้าที่ของหน่วยการปกครอง ท้องถิ่นนั้น ๆ มีองค์กรที่จำเป็นในการบริหารและการปกครองตนเอง องค์กรที่จำเป็นของท้องถิ่น จัดแบ่งเป็นสองฝ่าย คือ องค์กรฝ่ายบริหารและองค์กรฝ่ายนิติบัญญัติ เช่น การปกครองท้องถิ่นแบบเทศบาลจะมีคณะเทศมนตรีเป็นฝ่ายบริหาร และสภาเทศบาลเป็นฝ่ายนิติบัญญัติ หรือในแบบมหานคร คือกรุงเทพมหานครจะมีผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครเป็นฝ่ายบริหาร สภากรุงเทพมหานครจะเป็นฝ่ายนิติบัญญัติ เป็นต้น การมีส่วนร่วมของประชาชนถือเป็นหลักการสากลที่ได้รับการยอมรับว่ามีความสำคัญและจำเป็น ในสังคมประชาธิปไตย กฎหมายรัฐธรรมนูญซึ่งเป็นกติกาสูงสุดของประเทศ สะท้อนเจตนารมณ์ในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างชัดเจน รวมถึงการปฏิรูปการบริหารงาน ภาครัฐภายใต้แนวคิดการบริหารภาครัฐแบบมีส่วนร่วม (Participatory Governance) และแนวคิดธรรมาภิบาล (Good Governance) ได้ตระหนักถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมของประชาชน มีกฎหมายหลายฉบับ ประกันสิทธิของประชาชนด้านการมีส่วนร่วมและกำหนดหน้าที่ของภาครัฐในการเปิดให้ประชาชนเข้ามามี ส่วนร่วม อาทิพระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. 2540 พระราชบัญญัติว่าด้วยหลักเกณฑ์ และวิธีการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี พ.ศ. 2546 ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการรับฟังความคิดเห็น ของประชาชน พ.ศ. 2548 นอกจากนี้ แผนยุทธศาสตร์การพัฒนาระบบราชการยังกำหนดเรื่องการมีส่วนร่วม ของประชาชนไว้เช่นกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำหรับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น การมีส่วนร่วมของประชาชน ถือเป็นหัวใจหรือเป็นองค์ประกอบที่ ขาดมิได้

จากคำกล่าวข้างต้นสรุปได้ว่า หลักการมีส่วนร่วมของประชาชนในประเทศที่กำลังพัฒนา และด้อยพัฒนา ส่วนใหญ่ประสบปัญหาการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ผู้บริหาร เห็นแก่ตัว ตักตวงผลประโยชน์เข้าตัวเอง และพวกพ้องเกิดการทุจริต คอร์รัปชันในองค์กร ดังนั้น ทุกภาคส่วนรวมทั้งประชาชนจึงหันมาให้ความสนใจ ในหลักการมีส่วนร่วม ซึ่งเป็นวิถีทางที่นำไปสู่การช่วยเสริมสร้างให้แนวทางของประชาธิปไตยประสบผลสำเร็จมากยิ่งขึ้น รวมทั้งนำไปสู่การปฏิรูประบบต่างๆ ของสังคม นอกจากจะทำให้ปัญหา และความต้องการ

ได้รับการตอบสนองแล้ว ยังเป็นการบริหารทรัพยากรที่มีให้เกิดประโยชน์อย่างสูงสุด ซึ่งการมีส่วนร่วมของประชาชนถือเป็นอำนาจ และหน้าที่ ที่ประชาชนหรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียต้องคำนึงถึงผลประโยชน์ส่วนรวม มากกว่าส่วนตน การมีส่วนร่วมโดยการแสดงความคิดเห็น เพื่อแสดงความต้องการของประชาชน เสนอแนะแนวทางในการตัดสินใจแก่หน่วยงานหรือองค์กร ทำให้ง่ายต่อการนำไปปฏิบัติ ทำให้เกิดความชอบธรรม และความน่าเชื่อถือ จากหน่วยงานภาครัฐหรือเอกชน ดังนั้น การมีส่วนร่วมของประชาชนจึงมีความสำคัญในการสร้างความเชื่อมั่นในระบอบประชาธิปไตย ตลอดจนการบริหารงาน จะช่วยให้มีการตรวจสอบการทำงานของผู้บริหาร และทำให้ผู้บริหารมีความรับผิดชอบต่อหน่วยงาน องค์กร และสังคมมากยิ่งขึ้น อีกทั้งยังเป็นการ ป้องกันผู้บริหาร นักการเมือง ในการกำหนดนโยบายที่ไม่เหมาะสม การมีส่วนร่วมของ ประชาชนยังเป็นการสร้างความมั่นใจว่าเสียงของประชาชนที่แสดงออกไปมีคนรับฟังอีกทั้งความต้องการของประชาชนก็จะได้รับการตอบสนอง และทำให้เกิดประโยชน์อย่างสูงสุด

### แนวคิดการบริหารการปกครององค์กรส่วนท้องถิ่น

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะมีอำนาจอิสระ (autonomy) ในการบริหารจากรัฐได้ในระดับหนึ่งตามขอบเขตที่กฎหมายกำหนด ดังนั้น การปกครองท้องถิ่น จึงเป็นรูปแบบหนึ่งของการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาการเมืองการปกครองในระดับพื้นฐานของประเทศ เพื่อลดปัญหา และข้อจำกัดในการบริหารงานของส่วนกลาง ที่ไม่สามารถดูแลประชาชนทั่วประเทศได้ทั่วถึง การปกครองท้องถิ่นยังมีความสำคัญในฐานะเป็นกลไก การกระจายทรัพยากรการพัฒนาของรัฐไปสู่ชนบทได้อย่างมีประสิทธิภาพ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะมีอำนาจในการบริหารจัดการตนเองและรูปแบบการปกครองท้องถิ่นเป็นลักษณะการกระจายอำนาจจากส่วนกลางมาสู่ท้องถิ่น เป็นรูปแบบการปกครองที่ประเทศพัฒนาแล้วใช้เป็นรูปแบบหลักในการบริหารและการพัฒนาประเทศ

บรรศักดิ์ อวรรณโณ (2545) ได้ให้ความหมายของแนวคิดของ “การปกครอง” “การบริหารจัดการ” หรือ governance ไม่ใช่เรื่องใหม่ แต่เป็นสิ่งที่มาพร้อมกับการมีอารยธรรมของมนุษย์ ดังนั้นเราอาจให้ความหมายของ “การปกครอง” หรือ “การบริหารจัดการ” ว่า เป็นกระบวนการของการตัดสินใจและกระบวนการที่มีการนำผลของการตัดสินใจไปปฏิบัติ คำว่าการปกครองหรือการบริหารจัดการอาจถูกใช้ไปในหลายสถานะ เช่น ในเรื่องของ

การปกครองหรือการบริหารงานเอกชน การปกครองหรือการบริหารงานในระดับนานาชาติ ระดับชาติ หรือระดับท้องถิ่นอย่างไรก็ตามมีคนจำนวนมากที่ไม่เข้าใจเรื่องของธรรมาภิบาล แม้กระทั่งคำจำกัดความของธรรมาภิบาล ซึ่งไม่ใช่เรื่องแปลกแต่อย่างใด คำว่า governance เป็นเรื่องของ การอภิบาล เป็นวิธีการใช้อำนาจ ขณะที่ good governance เป็นการรวมคำของ ธรรมและอภิบาล เป็นธรรมาภิบาล เป็นวิธีการที่ดีในการใช้อำนาจ เพื่อบริหารจัดการทรัพยากรขององค์กร โดยหลักธรรมาภิบาลสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ในทุกภาคต่าง ๆ อาทิ ภาครัฐ ธุรกิจ ประชาสังคม ปักjekชน และองค์กรระหว่างประเทศ โดยมีเป้าหมายของการใช้หลักธรรมาภิบาลคือเพื่อการมีคุณเป็นธรรม ความสุจริต ความมีประสิทธิภาพ และประสิทธิผล ซึ่งวิธีการที่จะสร้างให้เกิดมีธรรมาภิบาลขึ้นมาได้ก็คือการมีความโปร่งใส มีความรับผิดชอบถูกตรวจสอบได้และการมีส่วนร่วมเป็นสำคัญ แต่อาจประกอบไปด้วยหลักการอื่นๆ อีกได้ด้วยแล้วแต่ผู้นำไปใช้ โดยสภาพแวดล้อมของธรรมาภิบาลอาจประกอบไปด้วยกฎหมาย ระเบียบต่างๆ ประมวลจริยธรรม ประมวลการปฏิบัติที่เป็นเลิศและวัฒนธรรม ซึ่งล้วนเอื้อหรือไม่เอื้อต่อการบริหารจัดการที่ดี

ประธาน คณฤทธิศึกษากร นิยามว่า การปกครองท้องถิ่นเป็นระบบการปกครองที่เป็นผล สืบเนื่องมาจากการกระจายอำนาจทางการเมืองการปกครอง ของรัฐและโดยนัยนี้จะเกิดองค์การทำหน้าที่ ปกครองท้องถิ่นโดยคนในท้องถิ่นนั้นๆ องค์การนี้จัดตั้งและถูกควบคุมโดยรัฐบาล แต่ก็มีอำนาจในการกำหนดนโยบายและควบคุมให้มีการปฏิบัติให้เป็นไปตามนโยบายของตนเอง

การปกครองของชุมชนหนึ่ง ซึ่งชุมชนเหล่านั้นอาจมีความแตกต่างกันในด้านความเจริญ จำนวนประชากรหรือขนาดของพื้นที่ เช่น หน่วยการปกครองส่วนท้องถิ่น ของไทย จัดเป็นกรุงเทพมหานคร เทศบาล องค์การบริหารส่วนจังหวัด องค์การบริหาร ส่วนตำบล และเมืองพัทยาตามเหตุผลดังกล่าว หน่วยการปกครองท้องถิ่นจะต้องมีอำนาจอิสระ (Autonomy) ในการปฏิบัติหน้าที่ ตามความเหมาะสม กล่าวคือ อำนาจของหน่วยการปกครองท้องถิ่นจะต้องมีขอบเขตพอควร เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อการปฏิบัติหน้าที่ของหน่วยการปกครองท้องถิ่นอย่างแท้จริง หากมีอำนาจมากเกินไปไม่มีขอบเขต หน่วยการปกครองท้องถิ่นนั้น ก็จะกลายสภาพเป็น รัฐอธิปไตยเอง เป็นผลเสียต่อความมั่นคงของรัฐบาล อำนาจของท้องถิ่นนี้มีขอบเขต ที่แตกต่างกันออกไป ตามลักษณะความเจริญและความสามารถของประชาชนในท้องถิ่นนั้น เป็นสำคัญ รวมทั้งนโยบายของรัฐบาลในการพิจารณาการกระจาย

อำนาจให้หน่วยการปกครอง ท้องถิ่นระดับใด จึงจะเหมาะสม หน่วยการปกครองท้องถิ่นจะต้องมีสิทธิตามกฎหมาย (Legal Rights) ที่จะดำเนินการ ปกครองตนเอง สิทธิตามกฎหมายแบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ

หน่วยการปกครองท้องถิ่นมีสิทธิที่จะตรากฎหมายหรือระเบียบข้อบังคับต่าง ๆ ขององค์การปกครองท้องถิ่น เพื่อประโยชน์ในการบริหารตามหน้าที่และ เพื่อใช้บังคับประชาชนในท้องถิ่นนั้น ๆ เช่น เทศบัญญัติ ข้อบังคับ สุขาภิบาล เป็นต้น

อรรถัย กักผล (2552). มองว่าประชาชนมีสิทธิที่เป็นหลักในการดำเนินการบริหารท้องถิ่น คือ อำนาจในการกำหนดงบประมาณ เพื่อบริหารกิจการตามอำนาจหน้าที่ของหน่วยการปกครอง ท้องถิ่นนั้น ๆ มีองค์กรที่จำเป็นในการบริหาร และการปกครองตนเอง องค์กรที่จำเป็นของท้องถิ่น จัดแบ่งเป็นสองฝ่าย คือ องค์กรฝ่ายบริหาร และองค์กรฝ่ายนิติบัญญัติ เช่น การปกครองท้องถิ่นแบบเทศบาลจะมีคณะเทศมนตรีเป็นฝ่ายบริหาร และสภาเทศบาลเป็นฝ่ายนิติบัญญัติหรือในแบบมหานคร คือกรุงเทพมหานครจะมีผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครเป็นฝ่ายบริหาร สภา กรุงเทพมหานครจะเป็นฝ่ายนิติบัญญัติ เป็นต้น การมีส่วนร่วมของประชาชนถือเป็นหลักการสากลที่ได้รับการ ยอมรับว่ามีความสำคัญและจำเป็นในสังคมประชาธิปไตย กฎหมายรัฐธรรมนูญซึ่งเป็นกติกาสถิติสูงสุดของประเทศ สะท้อนเจตนารมณ์ในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างชัดเจน รวมถึงการปฏิรูปการบริหารงาน ภาครัฐภายใต้แนวคิดการบริหารภาครัฐแบบมีส่วนร่วม (Participatory Governance) และแนวคิดธรรมาภิบาล (Good Governance) ได้ตระหนักถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมของประชาชน มีกฎหมายหลายฉบับ ประกันสิทธิของประชาชนด้านการมีส่วนร่วมและกำหนดหน้าที่ ของภาครัฐในการเปิดให้ประชาชนเข้ามามี ส่วนร่วม อาทิ พระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. 2540 พระราชกฤษฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์ และ วิธีการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีพ.ศ. 2546 ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการรับฟังความคิดเห็น ของประชาชน พ.ศ. 2548 นอกจากนี้ แผนยุทธศาสตร์การพัฒนาระบบราชการยังกำหนดเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้เช่นกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำหรับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น การมีส่วนร่วมของประชาชน ถือเป็นหัวใจหรือเป็นองค์ประกอบที่ขาดมิได้

วันวิสาข์ หนาดคำ (2559) มองว่า องค์การบริหารส่วนตำบลเป็นองค์กรส่วนท้องถิ่นที่เกิดขึ้นตามพระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบลพ.ศ. 2537 (แก้ไขเพิ่มเติมจนถึงฉบับ ที่ 5 พ.ศ. 2546) มีฐานะเป็นนิติบุคคลและเป็นราชการบริหารส่วน

ท้องถิ่นโดยราษฎรเลือกตั้งสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล และเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนตำบลจากประชาชนโดยตรง องค์การบริหารส่วนตำบลมีหน้าที่ในการพัฒนาตำบลทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม และอำนาจหน้าที่อื่น ๆ ตามที่กฎหมายบัญญัติไว้ ฉะนั้นองค์การบริหารส่วนตำบลคือ รูปธรรมของการกระจายอำนาจรัฐไปสู่ประชาชนเพื่อให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการปกครอง และพัฒนาท้องถิ่นตนเองตามหลักกระจายอำนาจซึ่งเป็นองค์กรที่อยู่ใกล้ชิดกับประชาชนมากที่สุด มีความเป็นอิสระ และมีความคล่องตัวในการบริหารงานภายในกรอบที่กฎหมายกำหนดทำให้สามารถแก้ไขปัญหาอำนวยความสะดวก และตอบสนองความต้องการของประชาชนได้ เป็นองค์กรส่งเสริมการเรียนรู้การปกครองในระบอบ ประชาธิปไตยในทางปฏิบัติแก่ประชาชนในขอบเขตที่กว้างขวางทำให้ประชาชนมองเห็นภาพรวมอย่างชัดเจน และมีส่วนร่วมได้ง่ายในการดำเนินงานหรือบริหารงานด้านต่างๆ ขององค์กร

จากคำกล่าวข้างต้นสรุปได้ว่า ในปัจจุบันการบริหารท้องถิ่นเป็นการบริหารงานที่เน้นความสำคัญของการบริหารแบบมีส่วนร่วม โดยการส่งเสริม และสนับสนุนให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในรูปแบบกิจกรรม โครงการต่างๆ เช่น การออกมาใช้สิทธิเลือกตั้งในทุกครั้งที่มีการเลือกตั้ง ทั้งในระดับประเทศ หรือระดับท้องถิ่น ตามสิทธิ หน้าที่ของตนตามระบอบประชาธิปไตย ขับเคลื่อนโดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้อย่างเป็นระบบ และมีประสิทธิภาพ ผู้บริหารในระดับท้องถิ่นจึงมีบทบาทอย่างมาก ทั้งการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน การพัฒนาทางการเมืองท้องถิ่น การพัฒนาระบบการบริหารจัดการ ผู้บริหารที่ดีจึงต้องมีวิสัยทัศน์ในการทำงานกับการอยู่ร่วมกันอย่างมีระบบ เน้นการทำงานแบบมีส่วนร่วม โดยแบ่งการทำงานให้ตรงกับความสามารถของบุคลากรในหน่วยงาน ทำให้บุคลากรแสดงศักยภาพในการทำงานนั้น ๆ ได้อย่างเต็มที่ และทำงานผลงานออกมาได้ดี ประชาชนสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการตรวจสอบการทำงาน และประเมินการทำงานภายในองค์กร ทำให้เกิดความโปร่งใส และน่าเชื่อถือ

### แนวทางการบริหารการปกครององค์กรส่วนท้องถิ่น

การเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของโลกาภิวัตน์ ทำให้การพัฒนาด้านเศรษฐกิจมีความสำคัญมีผลกระทบโดยตรง ทั้งทางด้านการเมืองการปกครอง ในระดับประเทศและระดับท้องถิ่น การพัฒนาจึงมุ่งเน้นให้ความสนใจเรื่องของสังคม การเมืองการปกครอง และ

ความต้องการของประชาชนเป็นหลัก ธรรมชาติของพระมหากษัตริย์จึงเข้ามาเกี่ยวข้องและเป็นหัวใจสำคัญในการบริหารงาน ทั้งระดับประเทศ และระดับท้องถิ่น การบริหารงานในปัจจุบันเน้นการพัฒนา ด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมืองและเน้นความต้องการของประชาชนเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดในการบริหารจัดการ ดังนั้น การบริหารจัดการที่ดีจึงเป็นเรื่องที่ทุกภาคส่วนให้ความสำคัญ จึงมีการนำหลักธรรมมาใช้ในการบริหารงาน เพราะช่วยส่งเสริมองค์กรให้มีศักยภาพ และประสิทธิภาพ ส่งผลให้บุคลากรหรือพนักงานในองค์กรในหน่วยงานทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ ซื่อสัตย์ สุจริต ส่งผลให้เกิดการพัฒนา และการเจริญเติบโตขององค์กรหรือธุรกิจนั้นๆ และปัจจุบันประชาชนหันมาให้ความสนใจในการบริหารงานขององค์กรทั้งในระดับประเทศ และระดับท้องถิ่นกันมากขึ้น เนื่องจากเกิดการทุจริต คอร์รัปชัน โดยนำหลักการมีส่วนร่วมเข้ามาตรวจสอบการทำงานของรัฐบาล หรือองค์กร การมีส่วนร่วมของประชาชนถือเป็นอำนาจ และหน้าที่ ที่ประชาชนหรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียต้องคำนึงถึงผลประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตน โดยการแสดงความคิดเห็น แสดงความต้องการของประชาชน สามารถเข้ามาตรวจสอบการทำงานของรัฐบาล หรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น การเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนจึงมีความสำคัญในการสร้างความเชื่อมั่นในระบบประชาธิปไตย ตลอดจนการบริหารงาน จะช่วยให้มีการตรวจสอบการทำงานของผู้บริหาร และทำให้ผู้บริหารมีสำนึกรับผิดชอบต่อนักการเมือง องค์กร และสังคมมากยิ่งขึ้น การเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนจึงมีผลต่อการพัฒนาประชาธิปไตย เนื่องจากประชาชนออกมาใช้สิทธิของตนเองในระบบประชาธิปไตยไม่ปล่อยให้การบริหารงานเป็นของรัฐบาลหรือหน่วยงานของรัฐบาลฝ่ายเดียว และเป็นการรักษาผลประโยชน์ของส่วนรวม เพราะรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช (2560). โดยบัญญัติไว้ในหมวด 6 แนวนโยบายแห่งรัฐ มาตรา 65 บัญญัติการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้อย่างชัดเจน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีลักษณะการบริหารงานแบบมีส่วนร่วมที่ส่งเสริมการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชน โดยการส่งเสริม และสนับสนุนให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในรูปแบบกิจกรรม โครงการต่าง ๆ เช่น การออกมาใช้สิทธิเลือกตั้งในทุกครั้งที่มีการเลือกตั้งทั้งระดับประเทศ หรือระดับท้องถิ่น ตามสิทธิหน้าที่ของตนตามระบอบประชาธิปไตย ขับเคลื่อนโดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้อย่างเป็นระบบ และมีประสิทธิภาพ ผู้บริหารในระดับท้องถิ่นจึงมีบทบาทอย่างมาก ทั้งการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน การพัฒนาทางการเมืองท้องถิ่น การพัฒนาระบบการบริหารจัดการ และสร้างความเชื่อมั่นในการบริหารงาน องค์กรหรือรัฐบาลที่บริหารงานด้วย

ความโปร่งใส สร้างความเชื่อมั่นให้แก่นักลงทุน ย่อมได้รับความไว้วางใจในการร่วมทำธุรกิจ ตลอดจนส่งผลดีต่อเสถียรภาพ และความเจริญก้าวหน้าของประเทศเป็นสำคัญ

## บทสรุป

ประเทศไทยได้นำหลักธรรมาภิบาลเข้ามาใช้หลังจากเกิดภาวะเศรษฐกิจถดถอย เกิดสภาวะเงินเฟ้อ เศรษฐกิจทั่วโลกตกต่ำขาดสภาพคล่อง ใน พ.ศ. 2540 จากวิกฤตเศรษฐกิจที่เรียกว่าพองสบู่แตกหรือต้มยำกุ้ง และสภาวะการณ์ของโลกปัจจุบันที่เปลี่ยนแปลงทำให้เกิดโรคระบาด โควิด 19 ทำให้เศรษฐกิจทั่วโลกหยุดชะงัก ช้ำรอยในปี พ.ศ. 2540 ทำให้ประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก รวมทั้งประเทศไทยเกิดความยากลำบากในการดำเนินชีวิต อีกทั้งเกิดการทุจริตคอร์รัปชัน ในหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐบาลองค์กรต่าง ๆ รวมทั้งภาคเอกชน จากสถานการณ์ในอดีตที่ผ่านมาทำให้ประชาชนชาวไทยได้ตระหนัก และให้ความสำคัญกับหลักธรรมาภิบาล โดยการเข้ามามีส่วนร่วมในการตรวจสอบการทำงานของรัฐบาล องค์กรต่าง ๆ รวมทั้งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในการบริหารจัดการ การเข้ามามีส่วนร่วมในการตรวจสอบการทำงานของรัฐบาล เป็นส่วนหนึ่งของการใช้อำนาจอธิปไตยของประชาชน การมีความรับผิดชอบในส่วนได้ส่วนเสียร่วมกันระหว่างรัฐ และประชาชน และเป็นไปตามหลักนิติธรรมเพื่อความโปร่งใส ในการบริหารงาน ดังนั้น การบริหาร และการพัฒนาเพื่อก้าวให้ทันโลกในทุก ๆ ด้านในยุคโลกาภิวัตน์ เศรษฐกิจโลกมีการแข่งขันกันสูงประกอบกับสถานการณ์ที่ไม่นิ่งในปัจจุบัน ทำให้ประเทศไทยให้ความสำคัญกับหลักธรรมาภิบาล ในการนำมาพัฒนาการเพิ่มอัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ สังคม การเมืองการปกครอง และการเกิดผลประโยชน์สูงสุดแก่ประเทศ ความสำเร็จของหลักธรรมาภิบาล ในการบริหารภาครัฐ องค์กรบริหารส่วนท้องถิ่น

## เอกสารอ้างอิง

- ถวิลวดี บุรีกุลและคณะ.(2545). *โครงการศึกษาเพื่อพัฒนาศูนย์วัดผลการพัฒนาระบบบริหารจัดการที่ดี*. นนทบุรี: สถาบันพระปกเกล้า.
- ธีรยุทธ บุญมี. (2541). *แนวคิดและวาทะกรรมว่าด้วยธรรมรัฐแห่งชาติ. ในการประชุมทางวิชาการเนื่องในวาระครบรอบ 50 ปีคณะรัฐศาสตร์*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- บวรศักดิ์ อุวรรณโณ. (2545). *ธรรมาภิบาลในองค์กรอิสระ*. นนทบุรี: สถาบันพระปกเกล้า.
- ปัญญา ฉายะจินดาวงศ์ และรัชณี ภู่อะกุล (2549). *ธรรมาภิบาล (Good Governance) กับสังคมไทย*. กรุงเทพฯ : บพิธการพิมพ์.
- ประทาน คงฤทธิศึกษากร. (2524). *การปกครองเมืองพญา*, กรุงเทพฯ:สหายบล็อกการพิมพ์
- พระราชญาณวิสิฐ (2548). *หลักธรรมาภิบาลและประมุขศิลป์*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ชัยมงคลพรินติ้ง.
- แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564). รัฐธรรมนูญ 2560. [https://www.nesdc.go.th/ewt\\_dl\\_link.php?nid=6422](https://www.nesdc.go.th/ewt_dl_link.php?nid=6422) สืบค้นเมื่อ 25 กรกฎาคม 2565
- วันวิสาข์ หนาดคำ. (2559). *การดำเนินงานภารกิจถ่ายโอนตามแผนการกระจายอำนาจขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น: กรณีศึกษาเทศบาลตำบลในเขตอำเภอห้วยผึ้ง จังหวัดกาฬสินธุ์*. วารสารการเมืองการปกครอง,6(2).
- วุฒิสาร ตันไชย. (2555). *การสร้างความปลอดภัยแห่งชาติ*. วารสารสถาบันพระปกเกล้า, ปีที่ 10 ฉบับที่ 1 : (5-28)
- สำนักมาตรฐานการบริหารงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น. (2556). *ส่วนส่งเสริมการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี, ท้องถิ่นไทยหัวใจธรรมาภิบาล, ครั้งที่ 1/2556*.
- อรรถัย กักพล. (2552). *คู่มือการมีส่วนร่วมของประชาชน สำหรับนักบริหารท้องถิ่น*. กรุงเทพฯ: จริยสุนิทางค์การพิมพ์.